

Smart Diaspora 2023

www.diaspora-stiintifica.ro

10 - 13 Aprilie 2023,
Timișoara

Eveniment aflat sub înaltul patronaj
al Președintelui României

Educația incluzivă între viziune și necesitate

Prof.univ.dr.emerit Ecaterina VRĂȘMAȘ

Universitatea din București

Coordonator CCPEE

Președinte Asociația RENINCO România

Workshop Exploratoriu: *Echitate, diversitate, incluziune, e-migrare: inovație în politicile cu / pentru grupurile vulnerabile și produse alternative de diseminare a cercetării*

Idei

- ▶ 1. Școala mileniului trei sau provocarea tradiționalismului = o lume în schimbare
- ▶ 2. Viziunea actuală în documentele educației
- ▶ 3. Calea propusă pentru schimbare
- ▶ 4. Este nevoie de DOVEZI. Cum?
- ▶ 5. Două exemple de cercetare, colaborare și promovare: RENINCO și CCPEE

1. Școala mileniului trei sau provocarea tradiționalismului = o lume în schimbare

- ▶ Pregătește pentru **ÎNVĂȚARE pe TOT PARCURSUL VIEȚII**
- ▶ Contează **fiecare OM** și **FIECARE** are nevoie de competențe care să se transforme continuu
- ▶ **UNICITATEA și DIVERSITATEA**
- ▶ Centrată pe **ÎNVĂȚAREA FIECĂRUIA (INDIVIDUALIZARE/PERSONALIZARE)**
- ▶ Abordează **SCHIMBAREA** continuă (TRANSFORMAȚIONALĂ)

= INCLUZIVĂ, ECHITABILĂ, de CALITATE

Aspecte/Dimensiuni necesare schimbării educației școlare

- ▶ **Juridică/legislativ** – Drepturi și responsabilități pentru TOȚI
- ▶ **Economică** – Implicare și participare a TUTUROR
- ▶ **Psihologică** – nevoia de apreciere și de valorizare a FIECĂRUIA și a TUTUROR (conform NEVOILOR)
- ▶ **Pedagogică** – schimbarea PARADIGMEI de la accent pe PREDARE la accent pe ÎNVĂȚARE, de la nevoile SOCIALE la nevoile INDIVIDUALE

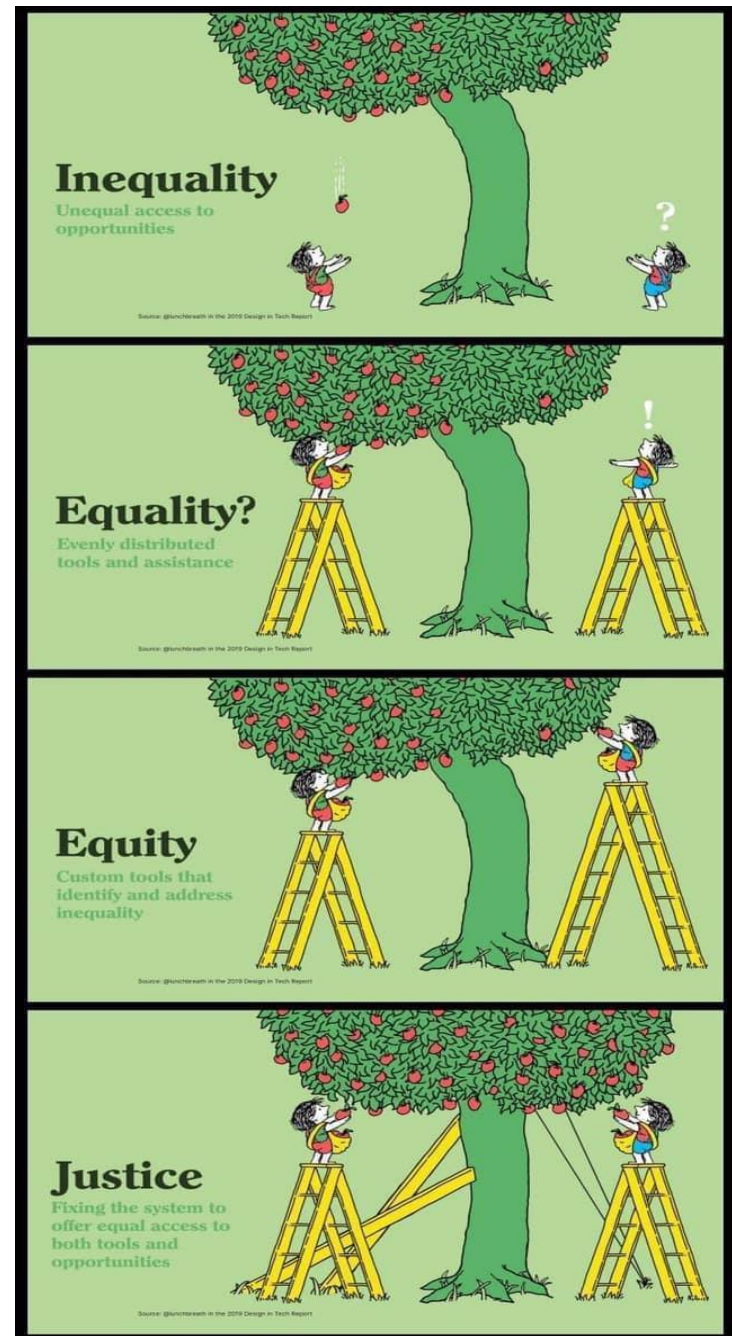
De ce?

În societate =

EDUCAȚIA ESTE UN PROCES,
Care îi cuprinde pe TOȚI!

***Nu un
eveniment***

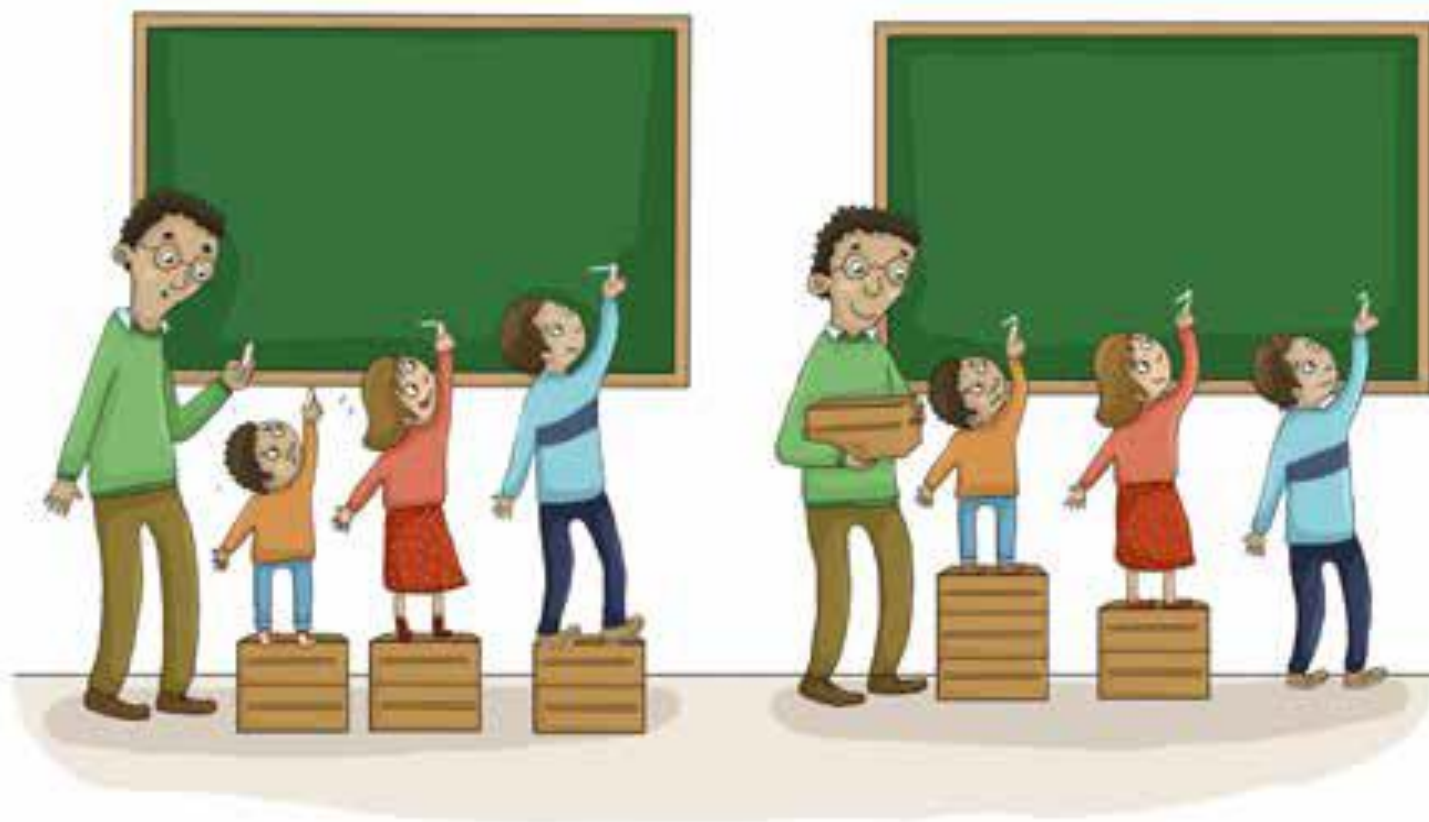
**(UNESCO, 2020
GEM Report, *All means All*)**

În educație: PROCES CONTINUU:
De la drepturi la **ACȚIUNE**/de la egalitate de șanse la
ECHITATE
(UNESCO, 2020, GEM Report, All means All)

EQUALITY

EQUITY

2. Viziune actuală în documente Agenda 2030

The New 2030 Agenda for Sustainable Development

DEZVOLTARE DURABILĂ și SUSTENABILĂ

- cu apelul de **a nu lăsa pe NIMENI în urmă**
- În spatele mai multor obiective și ținte de dezvoltarea durabilă se referă direct la **echitate, incluziune, diversitate, egalizare de șanse sau nediscriminare**
- **Obiectivul 4: asigurarea educației INCLUZIVE de CALITATE și ECHITABILE pentru TOȚI copiii și actorii implicați în educație și promovarea ocaziilor învățării pe tot parcursul vieții.**

3. CALEA propusă: EDUCAȚIA INCLUZIVĂ pentru INCLUZIUNEA SOCIALĂ

- ▶ **Incluziunea socială** implică dreptul la **inserție socială**, participare, implicare și valorizare pentru toți.
- ▶ **Educația incluzivă (IE)** se referă la **educația tuturor** celor care învață, cu sau fără abilități, indiferent de statutul sau originea lor, și implică consolidarea capacității sistemului de învățământ de a primi, de a ajunge și de a-i sprijini pe toți. Este o abordare multidimensională, care acceptă **diversitatea** bazată pe paradigmele drepturilor și calității vieții.

DOUA trepte ale unui proces de durată!!!!

Incluziuna socială depinde de educația incluzivă/școală

- ▶ Ambele se focalizează pe valorile democratice ale **parteneriatului, participării, accesului echitabil și pe justiție socială.**
- ▶ **Valorizează TOȚI participanții și găsesc locul fiecăruia.**
- ▶ **Ambele sunt procese complexe, multidimensionale care pun în centru OMUL, NEVOILE și DREPTURILE lui susținute prin ÎNVĂȚARE continuă (prin toate formele educației).**

Incluziunea ca o continua căutare de SOLUȚII

- ▶ *‘Politicile concepțiile, și practica din **educația incluzivă** se află într-o **PERMANENTĂ SCHIMBARE** în toate țările’*

(Watkins, 2007, pag.20
apud Kyriazopoulou, M. și Weber, H.
(editori) 2009. AEDDECS, p.12).

Indicatori în Procesul de îmbunătățire a școlii

(Porter, G., Towell, D, 2019)

- ▶ Se dezvoltă o **viziune**.
- ▶ Liderii și managerii **lucrează împreună**.
- ▶ Toată lumea **participă**.
- ▶ Se revede/analizează **realitatea curentă**.
- ▶ Se identifică **prioritățile** de îmbunătățit.
- ▶ Se acționează pentru **a progresa**.
- ▶ Se învață din **experiență**.
- ▶**Se continuă spirala – PROCES continuu**.

O schimbare PROFUNDĂ – zece reguli cheie care alcătuiesc matricea **SCHIMBĂRII TRANSFORMAȚIONALE** (Porter, Towell, 2019)

- ▶ Educație pentru viață
- ▶ **Promovarea incluziunii**
- ▶ Încurajarea leadershipului transformational
- ▶ Dezvoltarea parteneriatului
- ▶ **Investiția în echitate**
- ▶ Înlăturarea barierelor de participare
- ▶ **Întărirea pedagogiei incluziunii**
- ▶ Prioritizarea dezvoltării profesionale
- ▶ Învățarea din experiență
- ▶ **Planificarea drumului incluziunii.**

4. Este nevoie de DOVEZI. Cum?

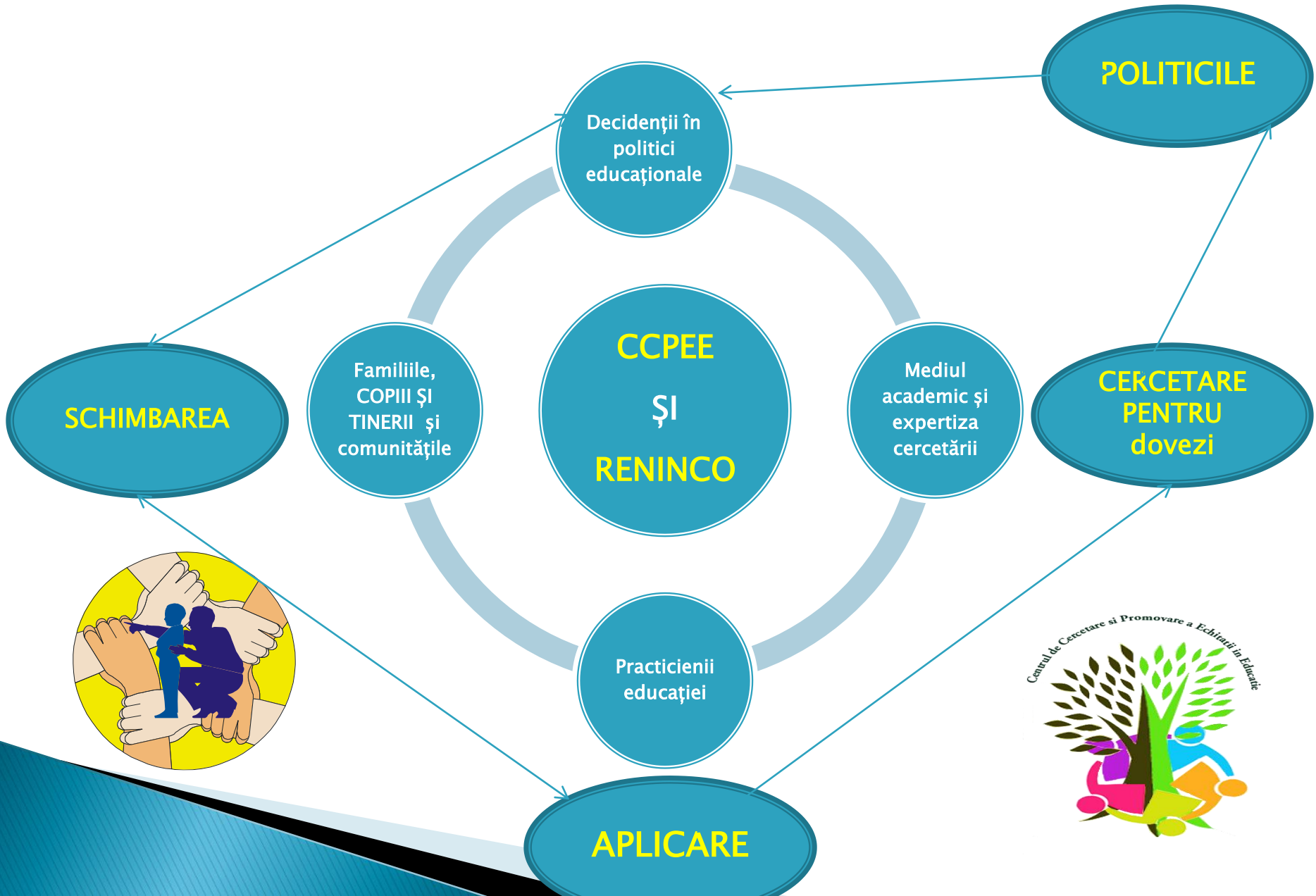
- ▶ Prin **ANALIZA și CERCETARE** (Florian, L, 2014)
- ▶ Să existe **o viziune și decizie politică**
- ▶ **MONITORIZARE**
- ▶ **EXTINDERE** prin Schimburi de experiențe
Colaborare și cooperare
Generalizarea practicilor
bune/eficiente

5. Două exemple de promovare și cercetare a condițiilor optime pentru construcția INCLUZIUNII educaționale și sociale

- ▶ **RENINCO**
- ▶ **CCPEE – UB– FPSE**

Cum se colaborează

A. CENTRUL DE CERCETARE ȘI PROMOVARE A ECHITĂȚII ÎN EDUCAȚIE –FPSE – UB (2015)

*Structură de cercetare menită să genereze și să
promoveze excelența în cercetare.*

Scopul: analiza, sprijinirea și promovarea **echității** în
educație

- ▶ Inițiat de **Școala Doctorală FPSE**
- ▶ și **Doctoranzii și Doctorii în Științele educației**
- ▶ cu sprijinul **RENINCO și GREI - RENINCO**

Obiectivele CCPEE

- ▶ **Creșterea performanței științifice;**
- ▶ ***Transferul rezultatelor cercetării în domeniul educațional;***
- ▶ ***Creșterea impactului social al cercetării,*** prin influențarea de politici educaționale bazate pe dovezi de cercetare;
- ▶ **Creșterea vizibilității naționale și internaționale prin organizarea și participarea la manifestări științifice;**
- ▶ **Creșterea participării echipelor de cercetare la proiecte europene și internaționale;**
- ▶ **Creșterea participării membrilor comunității științifice ca experți evaluatori la competiții naționale și internaționale.**

B. Partener: RENINCO

- ▶ *Rețeaua Națională de Informare și Cooperare pentru Integrarea în Comunitate a Copiilor și Tinerilor cu CES* (1994, 1998)
- ▶ **25 de ani** autoritate juridică
- ▶ **29 de ani** viață socială

RENINCO – cercetări în ultimii anii

- ▶ **Accesul la educație a copiilor cu dizabilități în școlile campaniei naționale HAI LA SCOALA** (32 școli), de la gradinița până la clasa a VIII a, cu sprijin UNICEF și în cooperare cu Institutul de Științe ale Educației (2014–2015) – publicat de UNICEF în 2016
- ▶ **Accesul tinerilor cu dizabilități la educație la nivel secundar superior, vocațional și universitar, (național)** în cadrul proiectului *Toate drepturile pentru toate persoanele cu dizabilități*, realizat în parteneriat cu Asociația ALPHA Transilvania (2014–2015)
- ▶ **Investigarea modului în care cadrul legislativ și practicile școlare sprijină combaterea discriminării și excluziunii sociale a copiilor cu cerințe educaționale speciale** (2015–2016), în colaborare cu Fundația pentru Dezvoltarea Popoarelor și Casa Corpului Didactic București– și județul Ilfov
- ▶ **Cercetare asupra participării și implicării tinerilor cu dizabilități: ASCEND– 2022**

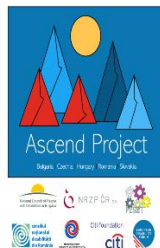
2022: Proiectul pentru tinerii cu dizabilități – **ASCEND** RENINCO– CNDR cu sprijin CCPEE

- proiect inițiat și susținut tehnic de către **Forumul European al Dizabilității (EDF)** finanțat de Citi Foundation,
- realizat, prin **consiliile naționale** ale persoanelor cu dizabilități, în **5 țări europene**: Bulgaria, Cehia, Slovacia, România și Ungaria.

Adresat tinerilor cu dizabilități

- ▶ Realizarea unei **cercetări** care să identifice **prioritățile tinerilor cu dizabilități** (în vârstă de 16–35 de ani)
- ▶ **Înțelegerea cunoștințelor și angajării** tinerilor cu privire la politici și programe europene și internaționale
- ▶ **Creșterea vizibilității** și a răspunsului pentru a include tinerii cu dizabilități, cu focalizare pe educație și angajare în muncă (advocacy).

C. CONCLUZII generale cercetări RENINCO și CCPEE

NEVOIA de:

- ▶ Unificare a CERCETĂRII ȘIINȚIFICE în problematica eliminării Discriminării și construcția relației dintre Incluziune – Echitate – Calitate
- ▶ Dovezi și argumente în favoarea schimbării
- ▶ Nevoile de planificare/strategie de sistem
- ▶ Să se pornească de școlile de masă
- ▶ Colaborarea continuă cu școlile speciale

Întrebări de cercetare apărute:

- ▶ Sunt politicile adaptate după principiul echității (?)
- ▶ Este înțeleasă diferența INTEGRARE – INCLUZIUNE?
- ▶ Există CONCEPTE COMUNE, CLARE, ADECVATE (?)
- ▶ Sunt formările inițiale și continue ale profesioniștilor din educație ADECVATE (cine, cum, cu ce) (?)
- ▶ Sunt identificate corect Instrumentele de predare–învățare–evaluare (?)
- ▶ Este asigurată participarea, implicarea și împuternicirea familiilor (?)
- ▶ Cum este asigurată creșterea calității educației școlare și a celei în familie (?)
- ▶ Sunt corecte dovezile despre bunele practici (?)
- ▶ Care este percepția și atitudinea comunității și a societății (?)

Exemplu: o sinteză de concluzii

Cercetarea CCPEE: 2018– 2023

*Situația școlarizării copiilor cu dizabilități
și/sau CES în contextul echității în educație*

Cercetare RENINCO–CNDR–EDF – 2022

*Situația tinerilor cu dizabilități din
perspectiva lor*

Incluziune și echitate. Realitate sau deziderat?

- ▶ Am luat pulsul la **100 de școli** pentru a identifica progresele în diminuarea și eliminarea discriminării, în înțelegerea concretă a nevoii de incluziune, în dezvoltarea unor practici adecvate (2018–2019).
- ▶ Să nu uităm că în **2020** a început pandemia și....au fost adâncite problemele legate de inegalități, discriminare, nonparticipare, etc.
- ▶ Analiza opiniilor profesorilor după perioada pandemiei

Pentru tinerii cu dizabilități

- 193 respondenți chestionare,
- 15 interviuri individuale
- 42 de tineri, părinți și profesioniști, în 5 focus-grupuri .
- 65 tineri formați în trei serii de cursuri

Colaborare cu CCPEE pentru
cercetare

Concluzii ale cercetărilor CCPEE și RENINCO

- ▶ 12 concluzii urmate de posibile întrebări de cercetare privitoare la educația copiilor și tinerilor cu dizabilități și/sau CES

1. Situația numărului de copii cu CES repartizați în școlile de masă incluse în studiu, pentru intervalul 2015 – 2019, demonstrează o creștere semnificativă

- ▶ Sunt cerințele educaționale speciale (CES) definite prin indicatori clari și precizați unitar în țară, indicatori care să ajute atât profesorii, părinții și după caz copiii evaluați, cât și profesioniștii care evaluează complex copilul?
- ▶ Procesul de evaluare a copiilor care primesc orientarea școlară și profesională pentru CES funcționează unitar la nivel național?
- ▶ Există criterii clare și unitare de identificare a CES care provin din alte surse decât dizabilitatea (confirmată de certificatul de handicap)?

O privire spre UE. Criterii de identificare pentru CES propuse de EASNIE și EASIE (1)

(1) European Agency of Special Needs and Inclusive Education, European Agency for Statistics on Inclusive education, 2018

- ▶ **Dacă a existat o procedură de evaluare educațională care a implicat o echipă multidisciplinară.**
 - ▶ **Dacă echipa multidisciplinară a avut membri din școala și din afara școlii copilului/elevului.**
 - ▶ **Dacă există un document legal care descrie suportul pentru care copilul este eligibil ca să-l primească, document care este utilizat pentru planificare (a educației școlare personalizate).**
 - ▶ **Dacă decizia oficială (de CES) este supusă unui proces regulat și formal de revizuire.**
- ▶ **În ce măsură aceste criterii există sau pot fi asimilate unor criterii funcționale de la noi?**
- ▶ **Dacă nu există, cum s-ar putea introduce aceste criterii și la noi?**

2. Din perspectiva unui TRASEU EDUCAȚIONAL, situația copiilor care au certificate de handicap/dizabilitate **este destul de neclară.**

- ▶ În afara probelor psihologice și a celor de limbaj, există un set clar, unitar și coerent de **instrumente de evaluare curriculară** care să poată fi utilizat la scară națională în cadrul serviciilor și comisiilor de la CJRAE/ CMBRAE?
- ▶ Este cunoscută **metodologia de evaluare** și instrumentele care o însoțesc de către toate comisiile care evaluează copiii cu CES sau cu risc de CES? Este aceasta validată la nivel național?
- ▶ Există un **schimb de bune practici** între evaluatorii CES, pentru a valida împreună procedeele și instrumente de evaluare complexă necesare?

3. Pe măsură ce înaintează dintr-un ciclu de învățământ în altul, numărul copiilor cu dizabilități școlarizați scade **tot mai mult**.

- **Prin ce mecanisme și cu ce instrumente** este asigurată și susținută la noi *școlarizarea obligatorie a tuturor copiilor*?
- Care poate fi proporția de copii cu dizabilități și/sau CES în numărul total de copii care părăsesc de timpuriu școala?
- Cum putem explica **diferențele semnificative** dintre numărul copiilor considerați cu dizabilități și/sau CES în mediul urban (80%) față de cel rural (20%)?
- Cum se monitorizează *un plan de viață și traseul educațional al copiilor cu dizabilități*?
- Cum se explică discriminarea copiilor în funcție de **situarea școlilor** în mediul urban și faptul că în mediul rural, nu întâlnim aceeași situație ?

4. Numărul cadrelor didactice care lucrează cu copii cu CES este cel mai mare în învățământul gimnazial (discipline și clase multiple).

- Este (poate fi) **învățarea la fiecare elev**, principala preocupare a fiecărui profesor de gimnaziu?
- Se cunosc (se pot cunoaște) **particularitățile de învățare** ale fiecărui elev după clasa a IV a?
- Cum abordează (sau ar putea aborda) **profesorii din gimnaziu** individualizarea și planul personalizat de învățare la fiecare disciplină?
- Cum se realizează **legătura între** profesorul de sprijin, logoped, consilier și profesorii de la clasă?
- Există **echipe multidisciplinare** care monitorizează elevul cu CES pe parcursul școlarizării?

5. Formarea continuuă. Cele mai multe cadre didactice interesate de formare în domeniul educației incluzive predau la ciclul preșcolar și primar

- De ce **oferțele de cursuri** despre incluziune și echitate nu atrag și profesorii de gimnaziu și liceu, care sunt cei mai numeroși?
- Care sunt modalitățile prin care la cursurile de formare continuă este **monitorizată** eficiența lor ?
- Cum se dezvoltă **conținuturile de formare**, pentru a răspunde problemelor frecvente cu care se întâlnesc profesorii din învățământul secundar la clasă?
- Cum sunt pregătiți profesori pentru a **gestiona comportamentele copiilor** (o nouă generație...)

6. Sarcina integrării copiilor cu CES în școlile de masă este distribuită între directorul școlii, profesorii clasei și specialiștii suplimentari.

- Cum funcționează **colaborarea între școlile de masă și cele speciale**: continuu, mai rar, episodic, formal etc?
- Este cunoscută, la nivel național situația **cadrelor didactice de sprijin** – rolul lor, pregătirea primită și cea necesară, modul practic în care ele lucrează (dacă au spații adecvate și dotate în școala de masa), relațiile cu școala (elevi, manageri, profesori), cu familia și cu comunitatea?
- De ce lucrul efectiv în **echipă multidisciplinară**, pentru a se lua decizii de evaluare și intervenție la copiii cu CES nu constituie încă un demers generalizat prin metodologii de lucru și practici adecvate?

7. Utilizarea resurselor suplimentare (umane, materiale și pedagogice) nu este suficient înțeleasă și promovată.

- Cum sunt identificate, promovate și asigurate **resursele suplimentare și traseul educațional** recomandabil pentru fiecare copil?
- Care este demersul prin care directorii și profesorii pot identifica și utiliza resursele suplimentare?
- Ce loc ocupă *educația incluzivă, (din perspectivă PEDAGOGICĂ)*, în **selectarea**, formarea și **evaluarea** managerilor educaționali ?
- Dar a cadrelor didactice?

8. Utilizarea resurselor suplimentare (umane, materiale și pedagogice) nu este suficient înțeleasă și promovată (bis)

- Ce rol joacă (sau ar putea juca) școlile speciale și mai ales cele denumite Centre școlare de educație incluzivă, ca resurse efective pentru CES în școlile generale?
- Din ce cauze în țara noastră nu s-au constituit în școlile generale unități/centre/camere de resurse pentru suport în învățare (desigur cu prioritate, dar nu numai, pentru CES) – așa cum acestea funcționează în spațiul euro-atlantic?
- Din ce motive resursa umană de profesioniști care asigură acest suport nu se află integral sub umbrela CJRAE/CMBRAE și nu este asigurată în mai mare măsură, în toate școlile, din toate mediile (urban și rural) pentru a răspunde particularităților și necesităților de sprijin efective ale copiilor/elevilor?

9. Din perspectiva directorilor de școli care au integrat copii cu CES, **cea mai bună soluție pentru aceștia este școala specială.**

- Cum este verificată atitudinea față de echitate și nediscriminare în selectarea și formarea directorilor?
- Cum este promovată și pregătită integrarea CES și cum se dezvoltă atitudinile și practicile de incluziune școlară, în cadrul pregătirii/formării managerilor școlari?
- Cum este valorizată în învățământul nostru activitatea școlilor și a cadrelor didactice care școlarizează și copii/elevi cu dizabilități/și sau CES?
- Ce s-ar putea face pentru schimbarea atitudinii manageriale în privința incluziunii elevilor cu dizabilități și/sau CES?

10. Procesul continuu al educației incluzive nu preocupă toate echipele manageriale!!!

- De ce nu avem încă o *Strategie a învățământului pentru persoane cu CES* ?
- Cine și cum ar trebui să elaboreze și să monitorizeze *Traseul educațional* al unui copil care are deja un certificat de handicap/dizabilitate ?
- Cum se asigură dezvoltarea practicilor incluzive ale unei școli, dacă nu există un **Plan de incluziune**?
- Cine inventariază **resursele suplimentare de sprijin în comunități, sate și orașe**, pentru a respecta criteriul proximității propus de educația incluzivă?

11. Lipsa pregătirii sistemului educațional național pentru participarea și implicarea în viața socială a copiilor și tinerilor cu dizabilități.

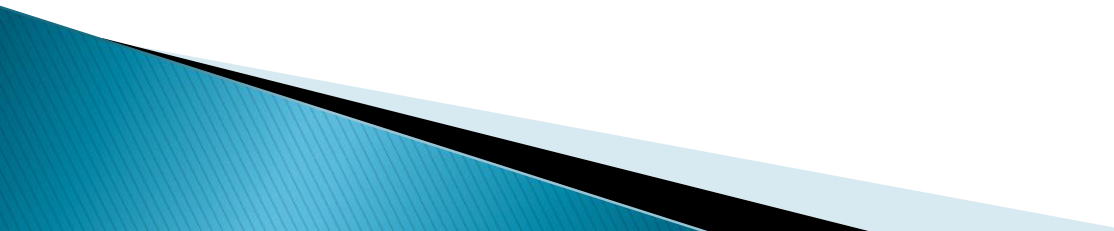
- ▶ **Tinerii cu dizabilități enumeră bariere educaționale și sociale** în ordinea importanței, "atitudinile negative ale colegilor", "nivelul insuficient al pregătirii personalului didactic" și "absența materialelor didactice adaptate", "lipsa adaptării procesului de învățământ la nevoi".
- ▶ **Izolare și lipsa ocaziilor și a unei voci** pentru a cunoaște viața și preocupările tinerilor cu dizabilități
- ▶ **Lipsa pregătirii pentru angajare:** două treimi dintre subiecți (66,32%) nu au deloc experiență de muncă iar sprijinul cel mai consistent în căutarea unui loc de muncă pare să vină mai mult din partea familiei (așa cum au apreciat jumătate dintre respondenți – 49,22%)...
- ▶ **Cîmpul muncii nepregătit....**

12. Tinerii cu dizabilități nu se pot încadra decât greu pe piața muncii și trăiesc mai mult izolați de ceilalți tineri cu sau fără dizabilități.

- ▶ **dificultate în desfășurarea unor activități în mod independent** (din cauza diagnosticului medical);
- ▶ lipsa **socializării** (lipsa unui grup de prieteni);
- ▶ lipsa de **ajutor efectiv**;
- ▶ lipsa de **cooperare și înțelegere**;
- ▶ **etichetare și lipsa acceptării** de către ceilalți;
- ▶ **teama, reticența oamenilor** de a lucra/interacționa cu o persoană cu dizabilități.

Urmează....cercetări ????

**Vă mulțumim pentru atenție
și
vă așteptăm întrebările și
opiniile !**

Surse

- ▶ **EASPD, (2014)**. Manifesto on Inclusive Learning: What should be done?, Brussels, Inclusive education and learning. Challenges and Opportunities
- ▶ **EASNIE, (2018)**. Raising the Achievement of all Learners in Inclusive Education. Increasing Quality in Inclusive Classrooms, Gratz, <https://www.european-agency.org/>
- ▶ **Florian, L, (2014)**. What counts as evidence of inclusive education? European Journal of Special Needs Education, Volume 29, Issue 3, 2014
- **Porter, G, Towell, D, (2019)**. The Journey to Inclusive Schooling. Advancing School Transformation From Within. Centre for Inclusive Futures <https://inclusiveeducation.ca/2020/02/28>
- ▶ **UNESCO/IBE (2016)**. Reaching Out To All Learners. A Resource Pach for Supporting Inclusive education
- ▶ **UNESCO (2021)** Global Education Monitoring Report team. 2021 Central and Eastern Europe, Caucasus and Central Asia – Inclusion and education: All means all
- ▶ **Vrăsmaș, T., Vrăsmaș, E. (2021)**. Pe drumul spre educația incluzivă în România. Contribuția Rețelei RENINCO. Ed. Universitară